

İRƏVAN:

İŞĞAL OLUNMUŞ TARİX

Azərbaycan Respublikası
Prezidentinin İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI

AMEA-NIN A.A.BAKIXANOV ADINA
TARİX İNSTİTUTU

Azərbaycanın ayrı-ayrı bölgələrinin tarixinin tədqiqi Vətən tarix elminin qarşısında duran vacib məsələlərdən İrəvan mahalı da belə bölgələrdən biridir. Qeyd etmək lazımdır ki, İrəvan xanlığı 1827-ci ildə işğal edildikdən sonra bu bölgənin də tarixi saxtalaşdırılmış, maddi-mədəniyyət abidələrimiz dağıdılmış, bizə məxsus yer, çay və göl adları dəyişdirilmişdir. Bundan əlavə, bu bölgə tarixi ədəbiyyatda ermənilərin uydurduqları "Böyük Ermənistanın" tərkib hissəsi kimi göstərilmişdir. Lakin XX əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra tariximizin obyektiv şəkildə öyrənilməsi üçün böyük imkanlar yarandı. Son dövrlərdə tarixçilərimiz Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan İrəvan bölgəsi haqqında sanballı elmi əsərlər yazmış, mənbələrə yenidən müraciət etməklə bu bölgənin real tarixini ortaya qoymuşdular. Tarixçilərimiz mənbələrə söykənərək erməni və rus tarixşünaslığında hökm sürən yalançı konsepsiyaları alt-üst etmiş, bu bölgənin tarixən Azərbaycan torpağı olduğunu sübut etmişdilər. Məlum olmuşdur ki, tarixən bu bölgəni Azərbaycan türklərinə məxsus hakimlər idarə etmiş, yer, çay, göl və məişətimizlə, adət-ənələrimizlə bağlı bütün adlar Azərbaycan türklərinə məxsus olmuşdur.

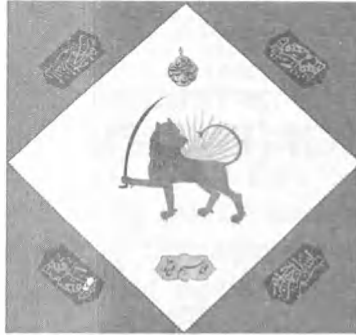
Mənbə: Xəritə 1899-cu il Tiflisdə Qafqaz Hərbi Dairəsi Qərargahında Hərbi Tarix Şöbəsinə, 1799-cu il Qafqaz bölgəsi Sərhəd Nişanları təyinatı xəritəsi əsasında tərtib olunmuşdur.

AZƏRBAYCANIN İRƏVAN XANLIĞI (1747-1827)

İRƏVAN XANLIĞI HAQQINDA MƏLUMAT

İRƏVAN XANLIĞININ BAYRAĞI
Paytaxtı: İRƏVAN
Xanlığın əhalisi: 81000
Müsəlman: (Azərbaycan türkləri)
Ərazisi: 24.000 km²
İri şəhərlər: İRƏVAN,
SƏRDARABAD və TALIN
Danışq dili:
Azərbaycan türkcəsi

Əsası 1747-ci ildə qoyulmuş müstəqil İrəvan Xanlığı 1827-ci ildə Rusiya İmperiyası tərəfindən işğal olunmuşdur. Ərazisi indiki Ermənistanı, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Şərur və Sədərək rayonlarını, habelə Türkiyənin Sürməli (İğdır) bölgəsini əhatə etmişdir. 1828-ci ildə Rusiya İmperiyası ilə Qacarlar dövləti arasında imzalanmış Türkmənçay müqaviləsinin 15-ci bəndinə əsasən Qacarlar dövləti ölkə ərazisində yaşayan ermənilərin Cənubi Qafqaza köçməsinə maneə olmamalıydı. Nəticədə Osmanlı imperiyasında və Qacarlar dövlətində məskunlaşmış ermənilərin çox böyük əksəriyyəti Cənubi Qafqaza köçürüldü. İlk vaxtlar erməni ailələri əsasən İrəvan, Göyçə, Naxçıvan, Zəngəzur, Qarabağ, Gəncə və Şamaxıya köçürüldülər. Tezliklə İrəvan və Naxçıvan xanlıqları ərazisində "Erməni vilayəti" yaradıldı. Zaman keçdikcə ermənilər azərbaycanlıları əzəli və doğma torpaqlarından qovub çıxartdılar. Erməniləri yerləşdirmək bəhanəsi ilə 1918-1920-ci illərdə on minlərlə azərbaycanlı Zəngəzurdan, 1948-1953-cü illərdə yüz minlərlə azərbaycanlı indiki Ermənistan ərazisindən Azərbaycan SSR-yə deportasiya olundu. 1988-1989-cu illərdə son etnik təmizləmə nəticəsində yüz minlərlə azərbaycanlı doğma elindən, obasından (Ermənistan SSR-dən) zorla Azərbaycan SSR-yə deportasiya olundu.

İdeya və layihənin rəhbəri: "İrəvan Komitəsi" İB-nin rəhbəri:
Həsənov Tofiq Cəmil oğlu

İRƏVAN XANLIĞINA AİD OLAN MAHALLARIN 1827-Cİ İLƏDƏK OLAN KƏNDLƏRİNİN SAYI

	İşğaldan əvvəl	İşğal zamanı dağıdılmış kəndlər (1827)	İşğaldan sonra
01. Qırxbulaq mahalı	48 kənd	26 kənd	22 kənd
02. Zəngibasar mahalı	33 kənd	7 kənd	26 kənd
03. Qarnibasar mahalı	95 kənd	43 kənd	52 kənd
04. Vedibasar mahalı	54 kənd	33 kənd	21 kənd
05. Şərur mahalı	61 kənd	11 kənd	50 kənd
06. Sürməli mahalı	78 kənd	28 kənd	50 kənd
07. Dərəkənd-Parçenis mahalı	88 kənd	8 kənd	80 kənd
08. Səədli mahalı	14 kənd	5 kənd	9 kənd
09. Talın mahalı	47 kənd	27 kənd	20 kənd
10. Seyidli-Axsaqlı mahalı	20 kənd	20 kənd	20 kənd
11. Sərdarabad mahalı	30 kənd	8 kənd	22 kənd
12. Körpübasar mahalı	49 kənd	9 kənd	40 kənd
13. Abaran mahalı	61 kənd	22 kənd	39 kənd
14. Dərəçiçək mahalı	53 kənd	16 kənd	37 kənd
15. Göyçə mahalı	61 kənd	11 kənd	50 kənd
	792	254	538

İRƏVANIN TARİXİ

İRƏVAN XANLARI

ИРЕВАНСКИЕ ХАНЫ

İREVAN HANLARI

KHANS OF IREVAN

(1406-1827)

İRƏVANI İDARƏ ETMİŞ HAKİMLƏR

1. Əmir Səəd (XIV yüzilliyin axırları-1406)
2. Pir Hüseyn (1406-1420)
3. Pir Yaqub (1420-1430)
4. Əbdül (1430-1441)
5. Yaqub bəy (1441-1460)
6. Həsənəli Qaraqoyunlu (1460-?)
7. Həsən bəy (1475-?)
8. Rəvanqulu xan (1502-1509)
9. Köpək Sultan Ustaclı (1509-1514, 1521-1527)
10. Bədir xan Ustaclı (1538-?)
11. Hüseyn xan Sultan (?-1552)
12. Şahqulu Sultan (1552-1575)
13. Məhəmməd xan Toxmaq Ustaclı (1776-1583)
14. Ciqaloğlu Yusif paşa (1583-1584)
15. Xızır paşa (1584- XVII yüzilliyin əvvəlləri)
16. Seyid Məhəmməd Şərif paşa (XVII yüzilliyin əvvəlləri-1604)
17. Əmirgünə xan Qacar (1604-1625)
18. Ömər ağa (1605- bir neçə ay)
19. Təhmasibqulu xan Qacar (1625-1635)
20. Murtuza paşa (1635 avqust-1636 aprel)
21. Kəlbəli xan (1636-1639)
22. Kötük Məhəmmədqulu xan (1639-1647)
23. Tağıəli xan (1647-1648)
24. Xosrov xan (1648-1652)
25. Məhəmmədqulu xan (1652-1656)
26. Nəcəfqulu xan (1656-1663)
27. Abbasqulu xan Qacar (1663-1666)

28. Səfiqulu xan (Əlqas Mirzə) (1666-1674)
29. Sərxan bəy (1674 iyul-1675 oktyabr)
30. Səfiqulu xan (1675-1679)
31. Zal xan (1679-1688)
32. Murtuzaqulu xan (1688-1691)
33. Məhəmmədqulu xan (1691-1694)
34. Zöhrab xan
(iki dəfə-1694-cü il, bir neçə ay-1700-1705)
35. Fərzəli xan (1694-1700)
36. Əbdülməhəmməd xan (1705-1709)
37. Mehrəli xan (1709-1719)
38. Allahqulu xan (1719-1724)
39. Rəcəb paşa (1724-1728)
40. İbrahim paşa və Mustafa paşa (1728-1734)
41. Əli paşa (1734-cü il, bir neçə ay)
42. Hacı Hüseyn paşa (1734-1735)
43. Məhəmmədqulu xan (1735-1736)
44. Pirməhəmməd xan Qacar (1736-1737; 1738-1747)
45. Mirmehdi xan Əfşar (1737-1738; 1747-1752)
46. Xəlil xan Özbək (1752-1755)
47. Həsənəli xan Qacar (1755-1759)
48. Hüseynəli xan Qacar (1759-1783)
49. Qulaməli xan Qacar (1783-cü il, noyabr-1784-cü il, iyun)
50. Məhəmməd xan Qacar (1784-1805)
51. Əliqulu xan Qacar (1796-cı ilin axırları-1797-ci il, iyun)
52. Həsən xan Makulu (1797-cü il iyun-sentyabrın 15-i)
53. Mehdiqulu xan Qacar (1805-ci il, iyun -1806-cı il, avqust)
54. Əhməd xan Marağalı (1806-cı il, avqust-oktyabr)
55. Hüseynqulu xan Qacar (1806-1827)

Mənbə: Elçin Qarayev

Источник: Карта составлена Военно-Историческим отделом при Штабе Кавказского Военного Округа в Тифлисе в 1899 г., на основе «Карты Кавказского края с обозначением границ 1799 года»

ИРЕВАНСКОЕ ХАНСТВО АЗЕРБАЙДЖАНА (1747-1827)

Карта магалов ханства Иревана основана на карте, составленной Институтом истории НАНА

ИНФОРМАЦИЯ О ИРЕВАНСКОМ ХАНСТВЕ

ФЛАГ ИРЕВАНСКОГО ХАНСТВА
 Столица: ИРЕВАН
 Население ханства: 81000
 Мусульман: (Азербайджанские турки)
 Площадь: 24.000 km²
 Большие города: ИРЕВАН,
 САРДАРАБАД и ТАЛЫН
 Язык общения:
 Азербайджанский (турецкий)

Независимое Иреванское ханство было основано в 1747 году. Ханство охватывало территории нынешней Армянской Республики, Сурмалинский регион (Игдыр) нынешней Турции, а также Шарурский и Садаракский районы нынешней Нахичеванской Автономной Республики Азербайджана. В 1827 году территория Иреванского ханства была оккупирована Российской империей. В 1828-м году, Согласно 15-й статье Туркменчайского договора между Российской империей и государством Каджаров, нельзя было препятствовать переселению проживавшего на территории каджаров армян на Южный Кавказ. В результате значительная часть армян подданных Османской империи и Каджарского государства были переселены на Южный Кавказ. В первое время семьи армян в основном переселялись в Иреван, Нахичевань, Гёйча, Карабах, Гянджа и Зангезур. Со временем, армяне вытеснили азербайджанцев из родных краев, в 1918-1920 г.г. сотни тысяч азербайджанцев были изгнаны из бывшего Иреванского ханства и Зангезура. В 1948-1953 г.г. десятки тысяч азербайджанцев были депортированы с территории тогдашней Армянской ССР в Азербайджанскую ССР. В результате последней этнической чистки 1988-1989 г.г. сотни тысяч азербайджанцев были изгнаны их родных мест в Азербайджанскую Республику.

КОЛИЧЕСТВО ДЕРЕВЕНЬ В МАГАЛАХ, ПРИНАДЛЕЖАЩИХ ИРЕВАНСКОМУ ХАНСТВУ

	До оккупации	Деревни разрушенные во время оккупации (1827)	После оккупации
01. Гырхбулагский магал	48 деревен	26 деревен	22 деревен
02. Зенгибасарский магал	33 деревен	7 деревен	26 деревен
03. Гарнибасарский магал	95 деревен	43 деревен	52 деревен
04. Ведибасарский магал	54 деревен	33 деревен	21 деревен
05. Шарурский магал	61 деревен	11 деревен	50 деревен
06. Сурмелинский магал	78 деревен	28 деревен	50 деревен
07. Дерекенд-Парченинский магал	88 деревен	8 деревен	80 деревен
08. Саадлинский магал	14 деревен	5 деревен	9 деревен
09. Талинский магал	47 деревен	27 деревен	20 деревен
10. Сейидли -Ахсагли магал	20 деревен	20 деревен	20 деревен
11. Сардарабадский магал	30 деревен	8 деревен	22 деревен
12. Кёрпубасарский магал	49 деревен	9 деревен	40 деревен
13. Абаранский магал	61 деревен	22 деревен	39 деревен
14. Дарачичекский магал	53 деревен	16 деревен	37 деревен
15. Гёйчаинский магал	61 деревен	11 деревен	50 деревен
	792	254	538

Hörmətli oxucu,

“Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 18-ci və 19-cu maddələrinə uyğun olaraq müəlliflik hüququnun qorunması məqsədilə əsərin tam mətni ilə Kitabxananın oxu zalında tanış ola bilərsiniz.

